

НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
**ОДНОС МЛАДИХ ПРЕМА
СТАРИМА И СТАРЕЊУ**

21. децембар 2012. Београд

ИНСТИТУТ ЗА ПЕДАГОШКА ИСТРАЖИВАЊА
ГЕРОНТОЛОШКО ДРУШТВО СРБИЈЕ

ПРОГРАМСКИ ОДБОР

Проф. др Слободанка Гашић Павишић, Институт за педагошка истраживања, Београд – председник Програмског одбора

Проф. др Анђелка Милић, Филозофски факултет, Београд

Проф. др Сулејман Хрњица, Филозофски факултет, Београд

Проф. др Момчило Ђорђевић, Медицински факултет, Београд

Проф. др Јасмина Шефер, Институт за педагошка истраживања, Београд

Др Зоран Аврамовић, Институт за педагошка истраживања, Београд

Проф. др Мирјана Рашевић, Институт друштвених наука, Београд

Проф. др Мирко Филиповић, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Београд

Проф. др Станоје Ивановић, Учитељски факултет, Београд

Др Нада Половина, Институт за педагошка истраживања, Београд

Др Лидија Козарчанин, Републички завод за социјалну заштиту

Др Небојша Деспотовић, доцент, Медицински факултет, Београд

Драгана Динић, Институт за политичке студије у Београду

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОДБОР

Др Милош Немањић, председник Геронтолошког друштва Србије – председник Организационог одбора

МА Ивана Ћировић, Институт за педагошка истраживања, Београд

МА Смиљана Јошић, Институт за педагошка истраживања, Београд

Маша Павловић, Филозофски факултет, Београд

Ћира Пешин, Геронтолошко друштво Србије

МЛАДИ И СТАРИЈИ ИЗМЕЂУ САРАДЊЕ (СОЛИДАРНОСТИ) И НЕТРПЕЉИВОСТИ (ДИСКРИМИНАЦИЈЕ)

Милош Немањић
Геронтолошко друштво Србије

Већ је опште место да је старење становништва велики успех човечанства, али да та велика демографска промена у структури становништва, промена која мења однос између великих старосних група, промена која једне доводи у положај зависности од створених друштвених ресурса, а друге ставља пред задатак да пуне те ресурсе, намеће велике обавезе и одговорности управљачким структурама држава. Ова, 2012. година, завршава се у знаку Европске године активног старења и међугенерациске солидарности. Шта је то активно старење, а шта међугенерациска солидарност у транзициском друштву, какво је наше? Када настаје напетост између долазећих генерација (18-28 година), које траже своје место у друштву и све бројнијих генерација, чији је животни век све дужи и које такође желе да имају активну улогу у друштву (65-75 и 76-85)? А када та напетост прети да прерасте у цивилизацијски сукоб и да наруши функционисање и преживљавање целине друштва?

Имајући у виду размере и карактеристике демографских промена које доводе до ове напетости, може ли се говорити о класичном сукобу генерација, чији припадници не деле исти поглед на свет, или је реч о дубокој кризи друштвеног тела, да се послужимо овим изразом Пола Рикера? Уколико је супротстављеност хабитуса већа и заостренија, што се манифестује на тај начин да ни долазеће, ни трајуће генерације не налазе одговарајуће место у друштву, можемо већ да говоримо о кризи друштвеног тела и његовој интеграцији, ако овај израз схватимо као целину демографске односно друштвене структуре и њој примерену културу. У свом есеју Да ли је криза специфично модерна појава? овај француски филозоф и

антрополог, говорећи о економском појму кризе наводи да су патње те које оптерећују све друге равнотеже и напакон владајућу идеологију, то јест хијерархију вредности која одређује глобално друштво. У том смислу, поред кризе економског либерализма, као једног од облика кризе, он наводи и кризу равнотеже и интеграције друштвеног тела.

Овако схваћен однос младих према старијима и старењу, као процесу који почиње, по дефиницији, у годинама када већина људи задржава очувану и менталну и физичку способност функционисања, велики је изазов за науку – за социологију, педагогију, психологију, политикологију, геронтологију као релативно нову дисциплину и за многе друге научне дисциплине. На овом терену израсле су и одржавају се многи стереотипи, односно предрасуде о старењу и старијим члановима друштва, о њему већ постоји озбиљна литература. Дискриминација према старијима је једна од три доминантне дискриминације у савременом свету – поред полне и расне.

Све ово, наравно, цео овај сплет сложених питања, треба спустити на ниво породице, насељске заједнице, професионалне групе, локалног и глобалног друштва, где се успостављају различити односи између долазећих и трајућих генерација и где су различити интензитети напетости између супротстављених хабитуса. Циљ овог, као и свих осталих радова на овом скупу, је да се управо осветле све те специфичности различитих односа младих према старијима у друштву.

Email: gdsdecanska@gds.org.rs

ПЕДАГОШКЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ ИСТРАЖИВАЊА О СТАВОВИМА ДЕЦЕ И МЛАДИХ ПРЕМА СТАРИЈИМ ОСОБАМА

Слободанка Гашић Павишић

Институт за педагошка истраживања, Београд

У савременом друштву постоји својеврсна дискриминација на основу узраста - са једне стране је наклоњеност младима, а са друге стране смањена толеранција према старима и њихово обезвређивање. Један од истакнутих стереотипа о старијим особама који постоји у различитим културама је да су „сенилне али миле“ особе. Дискриминација и социјално искључивање старијих особа се испољавају на радном месту, у области медицинске неге, социјалне политике, на подручју културне понуде и у другим областима друштвеног живота. Једна од последица је негативно опажање сопствене старости код старијих људи и њихово повлачење из друштвених активности. Аутоматизовано категорисање људи према њиховој старости и негативни стереотипи, предрасуде и понашање према старијим особама које из тога произилазе („ејџизам“, од енгл. age - старост, узраст), су релативно ново подручје интензивнијих проучавања у психологији, комуникологији, социологији, педагошкој геронтологији. Досадашња проучавања показала су да преовлађивање негативних ставова деце и младих према старима и старењу представља глобални тренд, да се ови ставови развијају још на раном предшколском узрасту, да зависе од контаката које деца и млади имају са старијим особама, посебно, од квалитета тог контакта. Посебно подручје истраживања чине скривени, имплицитни негативни ставови и предрасуде према старијима и старости („имплицитни ејџизам“), за које је утврђено да су негативнији од отворено испољених ставова.

Имајући у виду да је проучавање ставова деце и младих према старијима потпуно занемарено научно подручје у Србији,

циљ нашег саопштења је: а) да се изнесе сажети преглед битних истраживачких налаза страних истраживања и теоријских тумачења на овом подручју ; б) да се прикажу главни налази истраживања изведеног у Институту за педагошка истраживања о ставовима деце основношколског узраста према старим особама; в) да се укаже на значај и могућности

педагошког деловања у правцу промене стереотипа и предрасуда код деце и младих према старијим особама и старењу, ослањајући се на теорију контакта међу групама.

Email: sgasicpavisic@gmail.com

* Овај рад је настао у оквиру пројекта „Унапређивање квалитета и доступности образовања у процесима модернизације Србије" (бр. 47008) који се финансира од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (2011-2014)

1. ТЕМА

**СТАВОВИ И ОДНОС МЛАДИХ ПРЕМА
СТАРИМ ОСОБАМА**

СТАВОВИ ДЕЦЕ ПРЕМА СТАРИМА

Ивана Ђировић¹, Маша Павловић² и Слободанка Гашић
Павишић¹

¹*Институт за педагошка истраживања, Београд*

²*Одељење за психологију, Филозофски факултет, Београд*

Тренд пораста броја грађана старијих од 65 година који се читава у последњим деценијама представља изазов не само за социјалне, економске и медицинске структуре, већ и за васпитно-образовни систем. Образовање у служби редуковања предрасуда и промовисања позитивније слике о старима и процесу старења доприноси личном развоју појединца, али и друштва у целини. Први корак у формулисању образовних програма међугенерациске толеранције представља стицање увида у представе деце о старима и процесу старења.

Циљ овог истраживања био је да се испитају ставови деце према старима. У истраживању је учествовало I) 64 десетогодишње и II) 81 четрнаестогодишње деце оба пола. Примењен је сет инструмента за мерење имплицитних и експлицитних ставова деце према старима: 1) Тест имплицитних асоцијација (за I и II), 2) Скала семантичког диференцијала (за I и II, $\alpha_I=.857$, $\alpha_{II}=.813$), 3) Скала за мерење ставова према старима (за I, $\alpha=.688$), 4) Фрабонијева скала за мерење ставова према старима (за II, $\alpha=.812$), као и упитник о квалитету и квантитету контакта са старим особама (за I и II).

Обе узрасне групе показују негативне имплицитне ставове према старима ($M=-0.47$, $SD=0.463$). Када је реч о експлицитним ставовима, десетогодишњаци показују неутралне и умерено позитивне ставове према старима (скала става: $M=2.3$, $SD=0.472$; $t(63)=-2.007$, $p=.049$; семантички диференцијал: $M=2.76$, $SD=0.776$; $t(63)=12.810$ $p<.001$). С друге стране, ставови адолесцената су умерено негативни (Фрабонијева скала: $M=3.38$, $SD=0.591$; $t(80)=13.174$, $p<.001$; семантички диференцијал: $M=3.72$, $SD=0.648$; $t(80)=9.851$, $p<.001$). Утврђено је да квалитет, али не и квантитет контакта са старима корелира са експлицитним ставовима обе узрасне групе. Деца која су ближа и више уживају у интеракцији са старима имају и позитивније

ставове (I: уживање и скала става $r=-.471$, $p<.001$, блискост и скала става $r=-.309$, $p<.001$; II: уживање и Фрабонијева скала $r=-.366$, $p=.001$, уживање и семантички диференцијал $r=-.368$, $p=.001$, блискост и Фрабонијева скала $r=-.239$, $p=.035$, блискост и семантички диференцијал $r=-.305$, $p=.006$).

Налази овог истраживања у складу су са налазима претходних студија које проналазе да ставови деце са одрастањем постају негативнији, али и са истраживањима која извештавају о позитивном утицају контакта. Додатно, налази подржавају тезу о културолошкој универзалности претежно негативних ставова према старима. Рад на редуковању предрасуда према старима треба претежно усмерити на адолесценте, али паралелно радити и на расветљавању развојне трајекторије дуж које ставови према старима постају негативнији.

Email: icirovic@rcub.bg.ac.rs

* Овај рад је настао у оквиру пројекта „Унапређивање квалитета и доступности образовања у процесима модернизације Србије“ (бр. 47008) који се финансира од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (2011-2014)

ОДНОС СОЦИОДЕМОГРАФСКИХ КАРАКТЕРИСТИКА И СТАВОВА ДЕЦЕ ПРЕМА СТАРИМА

Ивана Ђировић¹, Маша Павловић² и Слободанка Гашић
Павишић¹

¹*Институт за педагошка истраживања, Београд*

²*Одељење за психологију, Филозофски факултет, Београд*

Претходна истраживања која су се бавила ставовима деце према старима и процесу старења показују значајне разлике у смеру и интензитету ставова с обзиром на неколико социодемографских варијабли. У овом истраживању испитан је утицај узраста, пола и величине места становања.

Укупно 64 десетогодишњака (33 дечака и 31 девојчица) (I) и 81 четрнаестогодишњака (37 дечака и 44 девојчице) (II) тестирано је са четири инструмента за мерење ставова деце према старима: 1) Тест имплицитних асоцијација (за I и II), 2) Скала семантичког диференцијала (за I и II, $\alpha_I=.857$, $\alpha_{II}=.813$), 3) Скала за мерење ставова према старима (за I, $\alpha=.688$), 4) Фрабонијева скала за мерење ставова према старима (за II, $\alpha=.812$).

Утврђено је да старија деца показују значајно негативније ставове мерене и скалом семантичког диференцијала ($t(143)=-7.49$, $p<.001$), али и скалама за мерење ставова ($t(143)=-10.92$, $p<.001$). Овакав образац није утврђен на имплицитним мерама. Додатно, на оба узраста је утврђено да се дечаци и девојчице не разликују у погледу ставова према старима. Једина утврђена полна разлика односи се на извештен степен уживања у интеракцији са старима, који је код десетогодишњих девојчица значајно виши него код десетогодишњих дечака ($t(63)=-2.31$, $p=.024$). Једнофакторском анализом варијансе за непоновљена мерења тестиране су разлике у ставовима према старима с обзиром на величину места у коме деца станују. Утврђено је да десетогодишњаци са села имају негативније ставове мерене скалом семантичког диференцијала од њихових вршњака из града или варошице ($F(2,60)=3.06$, $p=.054$), као и да мање уживају у контакту са старим особама ($F(2,60)=3.895$, $p=.026$). Сличан образац се читава и на скоровима на Фрабонијевој

скали која је примењена на четрнаестогодишњацима. Адолесенти са села имају негативније ставове према старима, у односу на вршњаке из варошице или већег града ($F(2,76)=6.472$, $p=.003$).

Утврђени резултати у складу су са налазима претходних истраживања. Узрасне разлике у ставовима према старима неки истраживачи настоје да објасне когнитивно-развојним променама које чине дечије ставове дифренциранијим и елаборисанијим, али и омогућавају адолесценту тачнији увид у процес старења који се неумитно завршава смрћу, што је сазнање које учвршћује негативне стереотипе. Разлике с обзиром на величину места пронађене су и у претходним истраживањима. Овај ефекат делимично се може објаснити преко дејства социоекономског статуса породице који је нижи у сеоској средини у односу на градску, а за који је у претходним истраживањима утврђено да значајно модерира ставове деце према старима.

Email: icirovic@rcub.bg.ac.rs

* Овај рад је настао у оквиру пројекта „Унапређивање квалитета и доступности образовања у процесима модернизације Србије“ (бр. 47008) који се финансира од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (2011-2014)

ОДНОС ДЕЦЕ И МЛАДИХ ПРЕМА ПОПУЛАЦИЈИ СТАРИХ ОСОБА ПОСМАТРАНО КРОЗ РАЗЛИЧИТЕ СОЦИЈАЛНЕ КОНТЕКСТЕ

Миа Марић

Педагошки факултет у Сомбору

Прегледом релевантне литературе која се бави односом младих према старој популацији, као и увидом у актуелну ситуацију у друштву, чини се да је популација старих у значајној мери занемарена. Негативан однос младих према старима огледа се у свим битним сегментима живота.

Управо из тог разлога, основни циљ овог рада јесте приказивање односа и ставова деце и младих према популацији старих, посматрано кроз различите социјалне контексте – у породици, здравственом и образовном систему, као и систему социјалне и културне подршке. Овај сложени однос биће приказан путем разматрања актуелне ситуације и претходних студија, као и навођењем резулата истраживања аутора, које је спроведено са циљем испитивања ставова младих према потребама популације старих особа. Узорком је обухваћено укупно 458 деце и младих узраста од 10 до 21 године. Примењен је метод корелационог истраживања, а резултати показују прилично неразумевање младих према различитим потребама популације старих - посебно када је реч о узрасној групи испитаника од 13 до 17 година. Наиме, највећи број њих – чак 67%, сматра да су потребе старих мање важне, али и у довољној мери задовољене од стране друштвене средине. Овакви налази упућују на неопходност спровођења различитих едукативно-развијних програма са циљем промене ставова младих према потребама популације старих особа и изградње адекватних међугенерациских односа.

Email: mia_maric@yahoo.com

ОДНОС МЛАДИХ ПРЕМА ПОПУЛАЦИОНОМ СТАРЕЊУ И СТАРИМА

Мирјана Рашевић

Институт друштвених наука, Београд

Србија спада у подручја где је процес старења становништва достигао велике размере. Више од 1.200.000 лица у Србији, односно, шестина популације, је старо 65 и више година. У друштву које је старо, из демографске перспективе, и које ће и даље старити, политички одговор је неопходан. Његова основа треба да буде међугенерациска солидарност и трансфер. Отуда је битно да се истражи како млади људи у Србији доживљавају оне који имају 65 и више година у циљу дефинисања инструмената за боље међугенерациско разумевање. У том смислу је разговарано у оквиру фокус групе са девет студената четврте године Демографије на Географском факултету у Београду. Изабран је истраживачки метод фокус групе, да би учесници интервјуа бранили, образлагали и аргументовали, а не само износили, своје ставове и мишљена. Анализа резултата је показала да су интервјуисани свесни макро последица популационог старења. Но, старост се доминантно доживљава у негативном контексту. Не разумеју се потенцијали трећег и четвртог доба живота. Стари људи се, неретко, карактеришу као себични и превише критични. Сматра се, такође, да су старије жене и мушкараци окупирани страхом од смрти. Већина набројаних ставова или не одговара стварности или су, пак, преувеличани. Налази овога истраживања су упозоравајући и намећу неопходност ширења знања о здравственим, психолошким и социјалним аспектима старења и старости међу младима у Србији.

Email: rasevicm@gmail.com

„ЛЕПО ЈЕ БИТИ МЛАД, АЛИ НИЈЕ МАЛИ УСПЕХ НИ ОСТАРИТИ“

Славица Максић

Институт за педагошка истраживања, Београд

Стереотипије о занемаривању старих и незахвалности младих јављају се још код античких аутора, па се поставља питање колико су разлике у међусобној перцепцији старих и младих универзалне. Предмет интересовања у овом раду су ставови о старима и старењу који су садржани у коментарима Душка Радовића, настали у периоду од 1975-82. године, и објављени у књигама „Београде, добро јутро“. Издвојени су коментари о старима, старењу и старом (f=153), који су категорисани у тематске области: породични живот (f=35), генерацијске разлике (f=29), изглед и здравље (f=24), смисао живота (f=17), вредности и друштво (f=16), рад и пензија (f=12), однос према смрти (f=11) и жал за старим (f=9). Анализа садржаја открива да се младима замера што су користољубиви и занемарују старе родитеље, а на старе пребацује кривица за неуспехе деце. Део коментара указује на неразумевање и нетрпељивост између младих и старих, док други говори о могућностима за међугенерациску коегзистенцију. Даљи коментари указују да се са старењем физички изглед и здравље неумитно мењају, да се одустаје од младалачких идеала али инсистира на достојанственом животу. Добијени налази разматрани су у контексту резултата актуелних испитивања о односу младих према старима. Закључено је да су генерацијске разлике универзалне али не и генерацијски јаз, што отвара простор за посвећивање друштва унапређењу разумевања старијих и млађих.

Email: smaksic@ipisr.org.rs

* Овај рад је настао у оквиру пројекта „Унапређивање квалитета и доступности образовања у процесима модернизације Србије“ (бр. 47008) који се финансира од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (2011-2014)

2. ТЕМА

**ОДНОС МЛАДИХ И СТАРИХ У ОКВИРУ
ПОРОДИЦЕ И У ШИРЕМ ДРУШТВЕНОМ
КОНТЕКСТУ**

МЛАДИ И СТАРИ У ПОРОДИЦИ

Анђелка Милић

Одељење за социологију, Филозофски факултет, Београд

Савремена глобална цивилизација обожава младост (не и младе). У исто време, ова цивилизација може да се похвали великим достигнућима на плану дуговечности човека. Резултат је не баласиран - све мање младих и све више старијих, а између су средовечни који желе да остану млади.

Савремена породица је попреште амбивалентних процеса и односа. Са једне стране, млади веома рано, чак од пубертета, показују јасне тежње да се осамостале од родитеља изграђујући свет поткултуре младих, која већ доминира на глобалном културном пољу. Са друге стране, млади показују велику неодлучност, несигурност и неодраслост када остају у заједници са својим родитељима, под истим кровом и у својим четрдесетим годинама. Овако понашање, са једне стране може се приписати економској кризи и смањеним могућностима за запошљавање, али са друге стране се показује да је то и социо-психолошки феномен, начин одговора на ризике одрастања у постмодерним условима.

Поставља се питање ,како ово амбивалентно понашање младих потомака утиче на њихов однос према најстаријој генерацији, са којом, бар у нашим условима, често деле заједнички дом, али и друге врсте услуга. На ово питање покушаћемо да одговоримо сажимајући резултате неких новијих социолошких истраживања.

Email: vamilic@ptt.rs

ПРЕДАЈНИ МОРАЛ МЕЂУГЕНЕРАЦИЈСКОГ ОДНОШЕЊА КАО ИСКУШЕЊЕ САВРЕМЕНЕ СРПСКЕ ПОРОДИЦЕ

Милан Петричковић

Факултет политичких наука, Универзитет у Београду

Као примарни егзистенцијални простор породица чини кључно попрште уређења моралних односа између својих чланова, где посебну пажњу завређује у сваком историјском тренутку, моралним искушењима и практичној провери подложен, конкретан међуљудски однос млађих према старима и старењу. У том контексту, савремена српска породица бива посебно изазовна за истраживање, пошто је у односу на предајно морално наслеђе данас одликују аномично измењени и вредносно отуђени узуси.

Циљ саопштења је научна актуализација етичко-културолошког дискурса поимања односа младих према старима у српској породици, на нивоу научне дескрипције, аналитичко-синтетичког извођења закључака, систематизовања и класификовања.

Узорак истраживања је савремена српска породица сагледана у историјско-цивилизацијском контексту на релацији међугенерациског сукоба традиционалних и савремених моралних вредности.

Примењене су филозофско-дијалектичка, аналитичко-синтетичка, историјско-компаративна, етнологска и метода аналогског пресликавања.

Резултати истраживања садржани су у сету закључака о сукобу, с колена на колена преношених, моралних вредности и нових тзв. савремених вредности, утканих у живи однос младих према старима у породици, при чему је њихова морална свест и савест нужно изложена искушењу вредносног преиспитивања.

Email: rilski@verat.net

ОДНОС ОСТАРЕЛИХ РОДИТЕЉА И ЊИХОВЕ ДЕЦЕ У СВЕТЛУ МЕЂУГЕНЕРАЦИЈСКЕ ЕТИКЕ ПОРОДИЧНОГ ЖИВОТА

Нада Половина

Институт за педагошка истраживања, Београд

У раду прегледног карактера бавимо се проблемом квалитета односа између родитеља и њихове деце у фази развоја нуклеарне породице који се означава као "породица у остарелој животној доби". Циљ нам је да допринесемо разумевању сложености промена у овој фази живота породице, као и да отворимо простор у коме се може трагати за развојно подстицајним решењима очекиваних проблема. Тему разматрамо ослањајући се на системски приступ у науци, посебно на поставке: о животним циклусима у развоју породице, о породичним процесима и о релационој етици у међугенерациским односима у породици.

У првом делу рада разматрамо проблеме везане за основне животне догађаје и промене које прате улазак у назначену фазу животног циклуса (пензионисање, промене статуса и идентитета улога) као и карактеристичне породичне процесе (завршавање хијерархијске структуре односа између родитеља и деце и редистрибуција моћи у правцу изједначавања). Тему о очекивањима, поверењу и коректности, као стално актуелну тему када је реч о односу генерација, у другом делу рада разматрамо с обзиром на основни изазов промена везаних за старење родитеља – а то је како да се одржи осећање интегритета и дигнитета родитеља (упркос вишеструким губицима и неизбежном опадању физичке функционалности) уз уважавање реалности животних задатака њихове деце. Посебно место у овом делу разматрања дали смо поставкама Бозормени-Нажа (Boszormenyi-Nagy) о «породичним књигама дуговања и заслуга» и значају равнотеже давања и примања у блиским релацијама. Реч је о психодинамском контекстуализовању проблема и решења везаних за однос међу генерацијама, посебно

значајним за регулацију односа остарелих родитеља и њихове одрасле деце.

На крају, фундаменталну снагу реалционе етике за одржавање породице и квалитета породичних односа у раду смо илустровали кроз анализу два мита (мит о Едипу и мит о Енеји) у којима су претстављена два дијаметрално различита прототипа односа родитељ–дете: први прототип карактеришу односи обележени одбацивањем, трагичним неразумевањем и деструктивним исходима (мит о Едипу); други карактерише однос прихватања, подршке и бриге у борби да се створе животне могућности и оствари развој (мит о Енеји).

Email: npolovina@rcub.bg.ac.rs

* Овај рад је настао у оквиру пројекта „Унапређивање квалитета и доступности образовања у процесима модернизације Србије" (бр. 47008) који се финансира од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (2011-2014)

УЛОГА БАБЕ И ДЕДЕ У ВАСПИТАЊУ И ОБРАЗОВАЊУ ДЕЦЕ МЛАЂЕГ ШКОЛСКОГ УЗРАСТА ЧИЈИ СУ РОДИТЕЉИ ЗАПОСЛЕНИ

Живорад Миленовић

*Учитељски факултет у Призрену, Универзитет у Приштини,
Србија*

У раду су изнети резултати истраживања улоге бабе и деде у васпитању и образовању деце млађег школског узраста чији су родитељи запослени. Феномени који карактеришу савремену породицу су преокупираност родитеља обавезама које имају на послу, тежња за стицањем материјалног богатства, али и културолошке карактеристике одређених средина. У таквим околностима, васпитање и образовање деце углавном преузимају остали одрасли чланови породице, пре свега баба и деда, а често и старија браћа и сестре. Да би се утврдила улога бабе и деде у васпитању и образовању деце млађег школског узраста чији су родитељи запослени, спроведено је истраживање на узорку од 236 одраслих становника на подручју градске општине Нишка бања, које је приказано у овом раду. Подаци прикупљени скалером обрађени су факторском анализом, линеарном корелацијом и t-тестом. Факторском анализом издвојени су фактори који одређују улогу бабе и деде у васпитању и образовању деце млађег школског узраста. Линеарном корелацијом утврђена је јака и позитивна повезаност образовног нивоа одраслих чланова породице и њихових процена улоге коју баба и деда имају у васпитању и образовању деце млађег школског узраста, док је t-тест показао да одрасли становници са вишим образовним нивоом имају и виши ниво схватања о улози коју баба и деда имају у васпитању и образовању деце млађег школског узраста чији су родитељи запослени. Најзначајнији резултати истраживања приказани су у форми закључака, а дате су и педагошке импликације.

Email: zivorad.milenovic@pr.ac.rs

РАЗВОЈ ДРУШТВА И ОДНОС МЛАДИХ И СТАРИХ

Драгослав Кочовић

Факултет политичких наука, Универзитет у Београду

Сасвим је природно, да на почетку трећег миленијума сагледамо становништво полазећи од локалитета друштвеног живота и анализирамо квалитет промена у његовој структури кроз призму развојног доба – на једној страни младост (полет) и на другој старост (искуство). У том контексту, отворимо поље међусобне повезаности и условљености два контингента становништва, старих и младих, са намером да бар оцртамо њихове међусобне везе и односе. При томе се мора имати у виду историјски развој друштва. Стожерна тачка друштвеног развоја, посматрано из угла индустријског развоја, посебно са позиције индустријски развијених земаља, помера се са руралног на урбани простор. Наиме, јасно се уочава да село са својим традиционалним начином живота и укупним садржајем у појединим државама и регионима, односно, у индустријски развијеним државама постепено нестаје. То битно опредељује квалитет односа између контингента младих и контингента старих. Тај однос се пре свега може уочити кроз следеће: у *руралним* просторима долази до незауостављиве дискрепанце између младих и старих. Наиме, млади напуштају овај простор и физички се удаљавају од контингента старих, где се комуникација одржава на нивоу родбинских саосећања, моралних обавеза и спиритуалног односа, уз периодично посећивање које, најчешће, временом потпуно нестаје. С друге стране, у *ураном простору* долази до физичког и духовног сабијања младих и старих. И у једном и у другом случају настаје читава лепеза међусобних жељених и нежељених односа, позитивних и негативних кретања у делу: материјалних средстава, стамбеног простора, доходавања, духовне интеракције и сл. Настаје културни образац где површна анализа углавном доводи до непоузданих, не ретко и погрешних закључака. Неке погрешке садржане су у ставу да је на сцени сукоб генерација, дакле сукоб младих и старих. Међутим, ми можемо говорити о сукобу цивилизација, што је евидентно на пољу система вредности у светским размерама, али не можемо, бар у нашој традицији, говорити о сукобу генерација. Управо у односу младих и старих и испољеном разумевању и међугенерациској солидарности у нашем тешком искуству (изолација, рат, транзиција, незапосленост) можемо наћи поуздан одговор о опстанку и виталности нашег народа.

Email: dr_drale@ptt.rs

ГЕНЕРАЦИЈСКИ СУКОБ: ДРУШТВЕНА КОНСТРУКЦИЈА СТВАРНОСТИ?

Милана Љубичић

Одељење за социологију, Филозофски факултет, Београд

У овом тексту се бавимо критичком анализом теза о (не)постојању сукоба између генерација, као и преиспитивањем значаја које постојеће парадигме имају, нарочито у контексту свакодневне праксе у простору у којем је (наводни) јаз највидљивији. Оваква деконструкција постојећих теза о сукобу, има за циљ да одговори на два истраживачка питања, која смо поставили узимајући у обзир двије опречне тезе - с једне стране, да сукоб не постоји, и са друге стране, да сукоб постоји. У првом од њих смо се питали каква је друштвена функција преувеличавања сукоба између генерација, док смо у другом размишљали о томе има ли основа за патологизацију присутног јаза између генерација? Да бисмо одговорили на ова питања, користили смо историјско-упоредни метод, илуструјући уочене релације приказом случајева. Посматрајући генерацијски сукоб у историјској перспективи и промишљајући о друштвеним функцијама истога, дошли смо до закључка да јаз објективно не постоји, као и да се његова друштвена улога између осталог, мора тражити у подјели на таборе младих и таборе старих, односно, оних који угрожавају и оних који чувају друштвени поредак. Овако супростављени, ове *бунџије* и *чувари* остају слијепи за узроке који их гурају ка прихватању сукоба као реално постојећег и неизбјежног.

Email: milanaljubicic@yahoo.com

3. ТЕМА

**МЕЂУГЕНЕРАЦИЈСКИ ПРОГРАМИ И
ИНТЕГРАЦИЈА СТАРИХ ОСОБА**

ДУНАВСКО ОГЛЕДАЛО: МЕЂУКУЛТУРНЕ И МЕЂУГЕНЕРАЦИЈСКЕ ПОРУКЕ

Снежана Медић, Зорица Милошевић и Катарина Поповић
*Одељење за педагогију и андрагогију, Филозофски факултет,
Универзитет у Београду*

Старе особе су у 2012 години, њиховој години промоције и остварења квалитетног заједничког живота у Европи, добиле су кроз ЕУ пројекат “Grundtvig Learning Partnership - Danube Stories (DASTO)”, у коме учествује Србија, нову подршку за оснаживање покрета за јачање социјалне интеграције старих који живе у земљама Дунавског региона. Циљ пројекта је да, користећи образовање и учење, оствари међукултурну и интергенерацијску сарадњу, како би се повећала свест о националном и међународном идентитету народа овог краја. У пројекту европског *учећег партнерства*, развијају се иновативни приступи за креативно изражавање мисли и осећања у области личног доживљаја природног и социјалног окружења, историје и културне традиције. *Учеће партнерство* подразумева да се кроз међукултурну сарадњу и интергенерацијску размену отвори дијалог о заједничком или различитом виђењу света у коме живимо. Управо откривање стартних позиција за овај дијалог младих и старих, старих из различитих култура, биле су циљ овог истраживања: поруке које би упутили једни другима. Истраживање је обављено са свим учесницима пројекта «DASTO» који су реализовали акцију «Дунавске кутије» (50 младих и 17 старих из Србије и 17 старих из Немачке). Акционо истраживање у овом делу остварено је техником интервјуа, којом су «прикупљене поруке». Сличности и разлике у виђењу, вредновању и разумевању света у коме живимо, између различитих људи, основа су за дијалог кроз који се учи партнерство и гради праведнији свет.

Email: smedic@f.bg.ac.rs

КОМУНИКАЦИЈА ИЗМЕЂУ МЛАДИХ И СТАРИХ У ОРГАНИЗОВАНИМ ОБРАЗОВНИМ АКТИВНОСТИМА

Александра Пејатовић, Кристина Пекеч и Едиса Кецап
*Одељење за педагогију и андрагогију, Филозофски факултет,
Универзитет у Београду*

Разумевајући међугенерациско учење као начин „на који људи свих генерација могу да уче заједно и једни од других...“, реализовали смо емпиријско дескриптивно истраживање са циљем испитивања више сетова његових карактеристика, у организованим образовним активностима намењеним одраслима. Узорком су обухваћене 52 организације које са баве образовањем одраслих, из Србије. Између осталог, бавили смо се и природом комуникациске размене између полазника различитих генерација.

У оквиру заједничких образовних програма, добијена је следећа ранг-листа: 1) размене има између припадника различитих генерација; 2) понекад је има, а понекад не; 3) нема размене, углавном се друже припадници исте генерације. Идентификовали смо и два модалитета међугенерациске размене, имајући у виду активитет полазника: „активни-активни“ и „презентатори-публика“ моделе. И поред евидентираних тешкоћа у размени између полазника различитих генерација, предњаче позитивни ефекти, и то у односу на: саме полазнике, наставнике, програм који се реализује и институцију.

Основни закључак је да комуникација која се дешава између припадника различитих генерација у организованим образовним ситуацијама, отвара широк простор за размену, кроз коју се стичу знања и развијају вештине, али до ових размена у највећој мери долази спонтано, а не на основу брижљиво планиране образовне активности и посебно дизајниране реализације програма.

Email: apejatov@f.bg.ac.rs

ВОЛОНТИРАЊЕ КАО ПОДРЖАВАЈУЋИ КОНТЕКСТ РАЗВИЈАЊА МЕЂУГЕНЕРАЦИЈСКЕ СОЛИДАРНОСТИ

Радмила Урошевић
ГО Звездара

Најстарија популација припада категорији становништва која је посебно рањива, маргинализована и социјално искључена. Усамљеност је највећи проблем сениора данас у Београду, без обзира на социоекономски, породични, образовни статус и друге статусе.

Поремећен систем вредности је битно одредио колективну свест и ставове да је данас у моди вечита младост и да није пожељно бити стар, да су старији сметња свим генерацијама, највише себи и младима. Желећи да испитам ове констатације, спровела сам истраживање међу основцима на Звездари и дошла до података који охрабрују и демантују предрасуде младих у односу на старост и старење.

Од 100 испитаних младих узраста од 12 до 15 година, на питање да ли желе да волонтирају 100% одговорило је потврдно, а на питање на који начин би желели да буду ангажовани, 70% се изјаснило да жели да помаже старијима у свакодневnoj набавци и дружењу.

Развијање идеје волонтирања од значаја је за унапређење међугенерациске сарадње. Та сарадња може да унапреди свакодневно функционисање старих и немоћних који живе сами, без породичног старања али је потребно развијати програме волонтирања фокусираних на садржаје на локалном нивоу, бесплатних, доступних и према интересовањима сениора, а који ће помоћи да се ублажи њихова социјална искљученост.

Наравно, проблемом међугенерациске сарадње треба да се интегрално баве стручњаци примењујући принципе међусекторске и међуинституционалне сарадње. Друштвени одговор, који они заједнички треба да креирају и дефинишу на плану генерациске сарадње, мора бити одређен сталним испитивањем потреба и интересовања- и старијих и младих. Треба их пре свега питати шта желе и на који начин, никако наметати готова решења. То је најбољи и сигуран пут да се

прекине дисконтинуитет у међугенерациској сарадњи који траје недопустиво дуго а искуства Волонтерског сервиса Звездаре који функционише скоро пуне две године, позитиван су пример добре праксе.

Социјална кохезија на локалном нивоу нужно је израз солидарности његових грађана. Због тога је организовање волонтерских активности на локалном нивоу зона хуманизације односа свих грађана, унапређења међугенерациске сарадње, подизања нивоа одговорне грађанске свести, усвајања проактивних животних стилова (лични и социјални активизам) појединаца и породица.

Email: radmila.urosevic@zvezdara.org.rs

СОЦИЈАЛНА ИДЕНТИФИКАЦИЈА И ИНТЕГРАЦИЈА СТАРИЈИХ ОСОБА У САВРЕМЕНО ДРУШТВО

Раиса Цветковић

*Учитељски факултет у Призрену, Универзитет у Приштини,
Србија*

Геронтологија као интегративна научна дисциплина спроводи истраживања старости и старења на подручју биолошке геронтологије (биологија старења), геријатрије (медицинска геронтологија), социјалне и форензичке геронтологије. Социјална геронтологија проучава социо-демографске и друге аспекте старијих особа и домете властитог збрињавања у старости. У раду су наглашене специфичне целине социјалних потреба старијих људи и сагледане друштвено-социјалне промене, које утичу на благостање и сигурност старије популације. У том контексту одређени су предмет изучавања, циљ, задаци и принципи социјалне геронтологије. Приликом анализирања ове тематике изведене су класификације објеката социјалне геронтологије (на основу биолошких и социјалних критеријума) и метода професионалног социјалног рада са старијим особама. Опредељен је садржај социјалног рада као најбитнијег аспекта социјалне геронтологије. Подаци сачињени на основу процене стручног социјалног рада, прикупљени на подручју града Крушевца у одељењу Геронтолошког центра, акумулирани у Скалеру – ORRO обрађени факторском анализом са Direct Oblimin rotацијом, где су издвојени фактори, који указују на најчешће препреке за континуирану супервизијску подршку запосленим социјалним радницима у Дому. Подршка се реализује у форми групне супервизије са елементима радионичарског рада у Центру, по динамици коју ће утврдити тим за подршку Завода и запослени центра. На основу процене стручног социјалног рада у одељењу Геронтолошког центра изведени су конструктивни предлози у вези са унапређењем социјалне заштите.

Email: vinica@ptt.rs

4. ТЕМА

**ЦЕЛОЖИВОТНО УЧЕЊЕ И ОБРАЗОВАЊЕ
СТАРИХ ОСОБА**

ЦЕЛОЖИВОТНО УЧЕЊЕ У ФУНКЦИЈИ ЛИЧНОГ РАЗВОЈА И КВАЛИТЕТА ЖИВОТА

Снежана Мирков

Институт за педагошка истраживања, Београд

Целоживотно учење може се свести на адаптацију у условима брзих промена, несигурности и отуђености, ако се схвати уско прагматично. Хуманистички приступ целоживотном учењу карактерише усмереност ка личном развоју и побољшању квалитета живота. Супротно предвиђањима, са развијањем нових технологија и њихових примена смањује се количина слободног времена, али квалитет његовог коришћења тиме добија на значају. Могућности за учење и лични развој ипак се повећавају, са доступношћу различитих облика и метода подстицања и задовољавања интересовања за нове области – (групних/индивидуалних; традиционалних/заснованих на новим технологијама). Способности за учење развијају се кроз процес учења, а и сам живот се може схватати као (намерно или ненамерно) учење. Мотивација за целоживотно учење може бити у функцији прилагођавања конкурентном, дехуманизованом окружењу и/или развоја личних капацитета. Одговори на питање „зашто бисмо уопште нешто учили“ могу имати различит смисао, у зависности од личних интересовања, циљева, стечених знања и искустава. Унутрашње мотивисано учење доживљава се као игра или стваралаштво, а кроз задовољство које прати те процесе учење се доводи у везу са побољшањем квалитета живота. Почетни корак је подстицање отворености за учење и развој, а аутономија личности је потребна за тежњу ка личном развоју у сваком животном добу. Ако се и само учење учи, могу се поставити питања: да ли је то довољан разлог за учење у сваком животном добу и да ли је такво схватање учења довољно прагматично за свет у коме живимо?

Email: smirkov@rcub.bg.ac.rs

* Овај рад је настао у оквиру пројекта „Унапређивање квалитета и доступности образовања у процесима модернизације Србије“ (бр. 47008) који се финансира од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (2011-2014)

АКАДЕМСКА НЕДЕЉА – ОДГОВОР УНИВЕРЗИТЕТА НА ОБРАЗОВНЕ ПОТРЕБЕ СТАРИЈИХ ОДРАСЛИХ

Виолета Орловић Ловрен
Друштво андрагога Србије

Целоживотно учење старијих одраслих се сматра предусловом активног учешћа старијих у друштву. Сходно једном од циљева Националне стратегије о старењу (2006-2015), у Србији је неопходно радити на „олакшавању и подстицању доживотног учења“. Реалност, међутим, говори да је питање општег, а посебно академског, образовања старијих одраслих, још увек маргинализовано.

Пројекат „Академска недеља – промоција целоживотног образовања за старије одрасле“ усмерен је ка афирмисању права старијих на партиципацију у академским програмима и скретању пажње на друштвену одговорност универзитета у остварењу целоживотног образовања. Предузет је у сарадњи Друштва андрагога Србије са Институтом за педагогију и андрагогију Филозофског факултета у Београду, Универзитетом за треће доба и Фондацијом за хумано старење „Др Лаза Лазаревић“, а финансијски подржан од Центра за промоцију науке.

Покренута сарадња Универзитета у Београду и њихових сарадника резултирала је циклусом сусрета на тему старења конципираних из угла различитих научних дисциплина, одржаних од 19-23. новембра 2012. на Филозофском, Филолошком, Фармацеутском, Медицинском и Шумарском факултету. Полазници програма, стари 55 и више година, показали су интересовање за понуђене и предложили нове теме - потврђујући потребу да се сличне иницијативе наставе и спроводе на подручју читаве Србије и у сарадњи са широм мрежом организација.

Email: violeta.orlovic@andragog.org

ОСОБЕНОСТИ ПРОФЕСИОНАЛНОГ РАЗВОЈА НАСТАВНИКА СТАРИЈЕ СТАРОСНЕ ДОБИ

Милица Марушић

Институт за педагошка истраживања, Београд

Као особености професионалног развоја наставника старије старосне доби препознају се: достизање платоа у каријери, обављање посла на нивоу очекиваног, али не и више од тога, и пред крај радног века – припремање за напуштање посла. У овом истраживању имали смо за циљ да опишемо карактеристике професионалног развоја наставника старосне доби преко 50 година, у Србији. Узорак је чинило 117 наставника средњих школа, коришћен је анкетни метод, техника за прикупљање података је упитник конструисан за потребе овог истраживања. На основу дескриптивне статистичке анализе и χ^2 теста, утврдили смо, између осталог, да у оквиру најстарије категорије наставника њих 28% сматра да више није потребно учити, 14% осећа да стагнира у професионалном развоју, и 41% процењује да посао и даље обавља коректно али са мање труда него ранијих година. Ови одговори су учесталији него код млађих наставника. Међутим, старији наставници исказују једнако често као и млађе колеге вољу да учествују у раду наставничких већа и актива, висок ентузијазам и залагање у раду и једнако одбацују тврдњу да су разочарани послом, а једнако често исказују жељу да се ангажују у менторском раду. Закључујемо да се завршни период каријере одликује достизањем платоа у професионалном развоју и слабијом мотивацијом за усавршавањем, али једнаком посвећеношћу и ентузијазмом, праћеним вољом за преношењем стеченог искуства и знања млађим колегама.

Email: millica13@yahoo.com

* Овај рад је настао у оквиру пројекта „Унапређивање квалитета и доступности образовања у процесима модернизације Србије“ (бр. 47008)

5. ТЕМА

СЛОБОДНЕ ТЕМЕ

О ЗНАЧАЈУ РАЗУМЕВАЊА И ПРАЋЕЊА ВЕРБАЛНЕ ФЛУЕНТНОСТИ СТАРИЈИХ ЛИЦА

Јована Јововић¹ и Дејан Лаловић²

¹*Дневни центар за дјецу са сметњама у развоју у Никшићу*

²*Филозофски факултет у Београду*

У испитивању вербалне флуентности задаци се јављају у неколико основних видова – фонемском (навести што више речи које почињу на одређено слово), семантичком (навести што више припадника једне категорије) и у варијантама у којима се тражи наизменична продукција (алтернирање слова, алтернирање категорија, итд.). Испрва третирани као једноставни тестови вербалне способности, захваљујући бољем увиду у когнитивне потенцијале које ангажују, данас се ови задаци све чешће користе у неуропсихологији и диференцијалној психологији. Осим претраге семантичке меморије, задаци вербалне флуентности изискују ангажовање радне меморије, са њом скопчане извршне пажње и општу когнитивну брзину. Побројани потенцијали са старењем у извесној мери опадају, али у нормалном старењу тај благи и очекивани пад не мора да ремети когнитивно функционисање. Нагли и изразит пад у различитим мерама вербалне флуентности изражен великим одступањима од просечног учинка испитаника одређене старости и посебно специфичан сложај разлика између тих мера, могу представљати ваљан индикатор благог когнитивног дефицита и продромалне фазе деменција различитог типа. Једноставност и брзина, како задавања, тако и израде задатака флуентности их, уз прогностичку вредност, препоручују за коришћење у праћењу когнитивног старења. У нашем излагању сажећемо основна сазнања о односу вербалне флуентности, нормалног и патолошког когнитивног старења.

Email: dlalovic@f.bg.ac.rs

ФУНКЦИОНАЛНИ СТАТУС СТАРИХ ОСОБА СА ЦЕРЕБРАЛНОМ ПАРАЛИЗОМ

Ивана Сретеновић

Савез за церебралну и дечију парализу Србије, Београд

Поред већ лимитираних моторичких и когнитивних функција, које церебрална парализа носи са собом, особе са церебралном парализом старењем још више губе на покретљивости, долази до снижавања њихових когнитивних способности, као и до све мање укључености у сферу социјалног живота. Ово истраживање је имало за циљ да процени функционални статус старих особа са церебралном парализом кроз анализу моторичког функционисања и нивоа социјалне партиципације. Критеријуми за формирање узорка су: пол, дијагноза церебралне парализе, уредан ментални статус, узраст испитаника. Узорком је обухваћено 34 испитаника, 15 мушкараца и 19 жена, узраста од 66-76 година старости. За потребе истраживања анализирана је база података Савеза за церебралну и дечију парализу Србије. Резултати истраживања говоре да више од половине испитаника (52,94%) користи неко помагало приликом кретања, самостално али отежано хода 35,29% испитаника оба пола, док помоћ другог лица приликом хода треба 5,88% испитаника оба пола. 70,59% испитаника нема никакво интересовање или хоби, док 29,41% испитаника оба пола као хоби има ручни рад, музику, компјутер, чита или пише поезију или прозу. Особе са церебралном парализом старе на исти начин као и особе типичне популације. Процес старења се не може зауставити, али се може успорити на разне начине. Редовна здравствена нега и физичка активност могу допринети одржавању преосталих моторичких способности и утицати на одржавање доброг психофизичког здравља. Добро организовано слободно време и учешће у разним видовима друштвеног живота, побољшало би квалитет живота ових особа, као и квалитетно коришћење слободног времена.

Email: ivana.sretenovic011@gmail.com

СТАРЕЊЕ И САМОУБИСТВО: О ПРОМЕНИ ДИРКЕМОВЕ КРИВЕ

Мирко Филиповић

*Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију,
Универзитет у Београду*

Један од најупечатљивијих резултата новијих истраживања самоубиства у „друштвима касне модерности“ јесте преокрет у стопама по годинама старости. У чувеној Диркемовој студији, правилно повећање стопа са старошћу (дужином изложености „радијацији друштвеног живота“) третирано је готово као „природна чињеница“. Зато он старост задржава тек као контролну варијаблу која омогућава да се ефекти других варијабли (на пример, брачног статуса или пола) виде у што чистијем стању. Но, почев од седамдесетих година XX века, инверзија ове тенденције, најпре у САД, а затим и у свим развијеним западним земљама, добија спектакуларан облик: стопа самоубиства младих се утростручила, уз истовремено опадање стопа самоубиства старијих. Промену профила криве треба довести у везу са трансформацијом „друштвеног садржаја“ старосних доба у датом историјском тренутку, тј., сусретом одређеног старосног доба са одређеном, посебном, економском и друштвеном „конјунктуром“. Са реструктурирањем капиталистичке привреде у овим земљама, од половине седамдесетих, млади на „уласку у живот“ затичу радикално различит универзум од онога који је чекао генерацију њихових родитеља: релативно опадање прихода, раст стопе сиромаштва, структурална незапосленост, инфлација диплома, деквалификација и растућа нестабилност запослења („флексибилизација“), смањење шанси за узлазну социјалну мобилност, драматично одлагање ступања у брак, рађања деце и постизања резиденцијалне аутономије... Они који су се седамдесетих и касније нашли у старијем животном добу, уживају плодове бенефиција акумулираних у претходних „славних тридесет година“ континуиране привредне експанзије и узлета заштитних функција државе благостања.

Email: mirko04@sbb.rs

ПОКУШАЈИ СУИЦИДА СТАРИХ ОСОБА: ПРИЛОГ РАЗМАТРАЊУ ДРУШТВЕНЕ И ПОРОДИЧНЕ НЕБРИГЕ

Слађана Драгишић Лабаш

*Филозофски факултет, Универзитет у Београду
Клиника за психијатријске болести „Др Лаза Лазаревић“,
Београд*

Стопа покушаја суицида старих особа у Србији је нижа у односу на средњу генерацију и младе, али је зато стопа суицида висока. Поред старења становништва, низ различитих стресогених животних догађаја представљају високо ризичне факторе за покушаје и извршене суициде.

Циљ рада био је да испита утицај стресогених животних догађаја на особе које су покушале суицид. Узорак је чинило 30 испитаника, старости преко 65 година, који су хоспитално лечени у психијатријској болници у периоду 2007-2011. Од инструмената су коришћени упитник о социодемографским карактеристикама и Пајкелова (Paykel et al., 1971) скала животних догађаја. Резултати су показали да су најчешћи разлози (по Пајкеловој скали) за покушај суицида: тешка органска болест, смрт блиске особе, велике финансијске тешкоће, пензионисање, злостављање од стране члана породице, одлазак деце из породице, лоши односи са децом, усамљеност. Такође су значајни присуство психичких поремећаја, деменције и зависности од алкохола.

Покушај самоубиства често представља упозоравајући феномен, међутим, особе које покушају самоубиство (посебно стари) увек су под ризиком да ће га извршити. Епидемиолошка истраживања указују да је покушај суицида снажан клинички предиктор суицида. Управо зато, друштвена брига би требало да се састоји у континуираном програму превенције покушаја суицида.

Email: sladjadl@yahoo.com

SCIENTIFIC CONFERENCE

**YOUTH'S PERCEPTIONS OF
ELDERLY AND AGING**

December 21st 2012. Belgrade

**INSTITUTE FOR EDUCATIONAL RESEARCH
GERONTOLOGICAL SOCIETY OF SERBIA**

PLENARY

THE YOUNG AND THE ELDERLY BETWEEN COOPERATION (SOLIDARITY) AND INTOLERANCE (DISCRIMINATION)

Miloš Nemanjić

Gerontological Society of Serbia

It is a well-known fact that population ageing can be considered a great success of the humanity. However, such a great demographic change in population structure, the change that alters relations between large age groups, the change that places one group in the position of dependence from the resources of the society, and confronts others with the task to provide those resources, imposes serious commitments and responsibilities on state governing bodies. The current year has been designated as the European Year for Active Ageing and Solidarity between Generations. What is active ageing and what is solidarity between generations in a transitional society such as ours? What is the moment when the tension arises between the upcoming generations (aged 18-28), who search for their place in the society, and more numerous generations whose life lasts longer and who also want to have an active role in the society (65-75 and 76-85)? What is the point at which this tension grows into a civilisation conflict and disturbs the functioning and survival of the society as a whole?

Bearing in mind the proportions and characteristics of demographic changes leading towards this tension, can we talk about the classic conflict of generations whose members do not share the same viewpoints, or are we dealing with a deep crisis of the social body, to use the phrase coined by Paul Ricoeur? When the conflict of habitus is larger and more pronounced, which is manifested when neither the upcoming nor lasting generations manage to find the appropriate place in the society, we can talk about the crisis of the social body and its integration, if we understand this expression as an entirety of demographic, i.e. social structure and the culture suited to it. Discussing the economic concept of crisis in his essay *Is crisis a*

specifically modern phenomenon?, Bourdieu argues that suffering burdens all other balances and finally the ruling ideology, i.e. the value hierarchy that determines the global society. In that sense, besides the crisis of economic liberalism as one of the forms of crisis, he also mentions the crisis of balance and integration of the social body.

Youth's attitude towards the elderly and ageing understood as a process that by definition starts at the age when the majority of people still have preserved mental and physical faculties, poses a great challenge to science – for sociology, pedagogy, psychology, political sciences, gerontology, as a relatively new discipline, as well as for many other branches of science. This field is a fertile ground for origination and maintenance of numerous stereotypes, i.e. prejudice about ageing and older members of the society, which have been discussed in a multitude of studies so far. Discrimination of old people is one of the three dominant types of discrimination in the modern world, besides gender and race discrimination.

All of the above-mentioned, this whole set of complex issues, should be applied to the level of the family, settlement, professional group, local and global society, where various relations between the upcoming and lasting generations are established and where there is a different intensity of tension between the conflicted habitus. The aim of this paper, as well as of all the other papers at this conference, is to shed light on all these peculiarities of different relations of young people with the elderly in our society.

Email: gdsdecanska@gds.org.rs

PLENARY

EDUCATIONAL IMPLICATIONS OF RESEARCH OF CHILDREN AND YOUTH'S ATTITUDES TOWARDS THE ELDERLY

Slobodanka Gašić Pavišić
Institute for Educational Research, Belgrade

In the contemporary society there is a discrimination based on age – inclination towards young people on the one hand, and, on the other, lower tolerance of old people and their devaluation. One of the prominent stereotypes about old people that can be found in different cultures is that they are “senile but dear” persons. Discrimination and social exclusion of the elderly are manifested at work, in healthcare, social policy, cultural offer and other fields of social life. One of the consequences is older people’s negative perception of their own old age and their withdrawal from social activities. Automatic categorisation of people according to age and negative stereotypes, prejudice and behaviour towards the elderly created as a result of it (ageism) are a relatively new field of more intensive studying in psychology, communication science, sociology, and educational gerontology. The studies so far have shown that dominance of negative attitudes of children and youth towards the elderly and ageing is a global trend, that these attitudes are developed at early preschool age, that they depend on children and youth’s contacts with the elderly and, in particular, on the quality of those contacts. Special field of research refers to hidden, implicit negative attitudes and prejudice against the elderly and old age (“implicit ageism”), which were shown to be more negative than the explicitly manifested attitudes.

Bearing in mind that research of children and youth’s attitudes towards the elderly is a completely neglected scientific field in Serbia, the aim of presentation is to: a) provide a concise overview of

important research findings of international studies and theoretical interpretations in this field; b) report the main findings of the research conducted by the Institute for Educational Research on the attitudes of primary school children towards the elderly; c) point to the importance and possibilities of educational activities designed to change children and youth's stereotypes and prejudice against the elderly and ageing, relying on the intergroup contact theory.

Email: sgasicpavisc@gmail.com

* This article is the result of the project „Improving the quality and accessibility of education in modernization processes in Serbia” (No. 47008) financially supported by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia.

CHILDREN'S ATTITUDES TOWARDS THE ELDERLY

Ivana Ćirović¹, Maša Pavlović² and Slobodanka Gašić Pavišić¹

¹*Institute for Educational Research, Belgrade*

²*Department of Psychology, Faculty of Philosophy, Belgrade*

A trend of increase of the number of citizens aged 65 and over, evident in the last decades, poses a challenge not only for social, economic and medical structures, but also for the education system. Education that serves the purpose of reducing prejudice and promoting a more positive image about old people and ageing contributes to the personal development of an individual and the society as a whole. The first step in formulating educational programmes of tolerance between generations is to obtain an insight into children's notions about old people and ageing.

The aim of this research was to explore children's attitudes towards the elderly. Research participants were I) 64 ten-year-old and II) 81 fourteen-year-old children of both genders. We applied a set of instruments in measuring implicit and explicit attitudes of children towards old people: 1) The Implicit Association Test (for I and II), 2) The Semantic Differential Scale (for I and II, $\alpha_I=.857$, $\alpha_{II}=.813$), 3) the scale measuring attitudes towards the elderly (for I, $\alpha=.688$), 4) The Fraboni Scale of Ageism (for II, $\alpha=.812$), as well as the questionnaire about the quality and quantity of contacts with the elderly (for I and II).

Both age groups expressed negative implicit attitudes towards old people ($M=-0.47$, $SD=0.463$). When it comes to explicit attitudes, ten-year-olds expressed neutral and moderately positive attitudes towards the elderly (attitude scale: $M=2.3$, $SD=0.472$; $t(63)=-2.007$, $p=.049$; semantic differential: $M=2.76$, $SD=0.776$; $t(63)=12.810$, $p<.001$). On the other hand, adolescents' attitudes were moderately negative (Fraboni scale: $M=3.38$, $SD=0.591$; $t(80)=13.174$, $p<.001$; semantic differential: $M=3.72$, $SD=0.648$; $t(80)=9.851$, $p<.001$). It has been established that it is the quality and not the quantity of contacts with old people that correlates with explicit attitudes of both age groups. The children who were closer to old people and enjoyed interaction with them more also expressed more positive attitudes (I: enjoyment and attitude scale $r=-.471$, $p<.001$, closeness and attitude

scale $r=-.309$, $p<.001$; II: enjoyment and Fraboni scale $r=-.366$, $p=.001$, enjoyment and semantic differential $r=-.368$, $p=.001$, closeness and Fraboni scale $r=-.239$, $p=.035$, closeness and semantic differential $r=-.305$, $p=.006$).

The findings of this research are congruent with the findings of previous studies that have established that children's attitudes become more negative with age, but also with studies reporting a positive influence of contacts. Additionally, these findings support the thesis about the cultural universality of predominantly negative attitudes towards old people. Endeavours to reduce prejudice against old people should primarily focus on adolescents. Parallel efforts should be invested in research shedding light on the developmental trajectory along which the attitudes towards the elderly become more negative.

Email: icirovic@rcub.bg.ac.rs

* This article is the result of the project „Improving the quality and accessibility of education in modernization processes in Serbia” (No. 47008) financially supported by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia.

THE RELATION BETWEEN SOCIO-DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS AND CHILDREN'S ATTITUDES TOWARDS THE ELDERLY

Ivana Ćirović¹, Maša Pavlović² and Slobodanka Gašić Pavišić¹

¹*Institute for Educational Research, Belgrade*

²*Department of Psychology, Faculty of Philosophy, Belgrade*

Previous studies that dealt with children's attitudes towards the elderly and ageing have indicated that there were considerable differences in the direction and intensity of attitudes depending on several socio-demographic variables. This research is aimed at exploring the influence of age, gender and population size of the settlement.

Sixty-four ten-year-olds in total (33 boys and 31 girls) (I) and 81 fourteen-year-olds (37 boys and 44 girls) (II) were tested by four instruments for measuring children's attitudes towards old people: 1) The Implicit Association Test (for I and II), 2) The Semantic Differential Scale (for I and II, $\alpha_I=.857$, $\alpha_{II}=.813$), 3) the scale measuring attitudes towards the elderly (for I, $\alpha=.688$), 4) The Fraboni Scale of Ageism (for II, $\alpha=.812$).

Older children expressed considerably more negative attitudes measured both by the Semantic Differential Scale ($t(143)=-7.49$, $p<.001$), and the scales for measuring attitudes ($t(143)=-10.92$, $p<.001$). Such a pattern was not found using implicit measures. Additionally, at both ages it was found that boys and girls were no different with respect to attitudes towards old people. The only established gender difference referred to the reported degree of enjoyment in interaction with the elderly, which was much higher in ten-year-old girls than in ten-year-old boys ($t(63)=-2.31$, $p=.024$). One-way analysis of variance was used to test differences in attitudes towards old people with respect to the size of settlements where children lived. It was found that ten-year-olds from villages had more negative attitudes measured by the Semantic Differential Scale from their peers who lived in small towns and cities ($F(2,60)=3.06$, $p=.054$), and that they enjoyed contacts with old people less ($F(2,60)=3.895$, $p=.026$). A similar pattern was perceived in scores on

the Fraboni scale, which was administered to fourteen-year olds. Adolescents from villages expressed more negative attitudes towards old people compared to their peers from small towns or cities ($F(2,76)=6.472, p=.003$).

The findings of this research are congruent with the findings of previous studies. Some researchers have attempted to explain the age-related differences in attitudes towards the elderly by cognitive and developmental changes which make children's attitudes more differentiated and elaborated, and enable adolescents to obtain a more accurate insight into the ageing process that inevitably ends in death, which is a realisation that reinforces negative stereotypes. Differences with respect to the population size of the settlement were also found in previous studies. This effect can be partially explained by the effect of the family's socio-economic status, which is lower in the rural environment compared to the urban, and which has been confirmed as a significant mediator of children's attitudes towards the elderly in previous studies.

Email: icirovic@rcub.bg.ac.rs

* This article is the result of the project „Improving the quality and accessibility of education in modernization processes in Serbia” (No. 47008) financially supported by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia.

ATTITUDE OF CHILDREN AND YOUTH TOWARDS THE POPULATION OF OLD PEOPLE OBSERVED THROUGH VARIOUS SOCIAL CONTEXTS

Mia Marić

Faculty of Education in Sombor

The review of relevant literature about young people's attitude towards the elderly, as well as insights into the current situation in the society, leads to the conclusion that old population is largely neglected. Negative attitude of young people towards the old is reflected in all important segments of life.

This is the very reason why the aim of this paper is to present attitudes of children and young people towards the population of the elderly, observed through various social contexts – in the family, healthcare and education system, as well as systems of social and cultural support. This complex relation will be explored through discussion of the current situation and previous studies, as well as through presentation of the research conducted by the author with the aim of studying young people's attitudes towards the needs of old people. The sample included 458 children and young people aged 10 to 21. Correlation method was applied and the results show that there is a considerable lack of understanding in young people – especially when it comes to the group of respondents aged 13 to 17 – for different needs of the population of the elderly. Namely, the majority of respondents (as high as 67%) were of the opinion that the needs of old people are less important, and that they are sufficiently fulfilled by the society. Such findings emphasise the need to implement various educational and developmental programmes, with the aim of changing young people's attitudes towards the needs of the elderly and building adequate relations between generations.

Email: mia_maric@yahoo.com

YOUNG PEOPLE'S ATTITUDES TOWARDS POPULATION AGEING AND OLD PEOPLE

Mirjana Rašević

Institute of Social Sciences, Belgrade

Serbia is one of the areas where the process of population ageing has acquired large proportions. More than 1.200.000 people in Serbia, i.e. one-sixth of the population, are aged 65 and over. In a society that is old from the demographic perspective and that would continue to grow old, a political response is necessary. Its foundation should be solidarity and transfer between generations. Hence, it is important to explore how young people in Serbia perceive those who are aged 65 and over with the aim of defining instruments for better understanding between generations. Therefore, we conducted a focus group with nine students of the department of demography at the Faculty of Geography in Belgrade. We opted for focus group method in order to enable students to defend, elaborate and provide arguments for their attitudes and not simply to express them. Analysis of results indicates that interviewed students are aware of macro-consequences of population ageing. However, old age is dominantly perceived in the negative context. The potentials of the third and fourth ages of life are not comprehended. Old people are frequently characterised as selfish and overly critical. Students also think that older women and men are preoccupied by fear of death. Most of the mentioned attitudes either do not correspond to reality or they are exaggerated. The findings of this research serve as a warning and impose the necessity of spreading knowledge among young people in Serbia about medical, psychological and social aspects of ageing and old age.

Email: rasevicm@gmail.com

“IT IS NICE TO BE YOUNG BUT IT IS NOT A SMALL THING TO GROW OLD EITHER”

Slavica Maksić

Institute for Educational Research, Belgrade

Stereotypes about neglecting old people and ingratitude of the young can already be found in the writings of authors from ancient times. Hence, there is the issue of possible universality of differences in mutual perception of old and young people. This paper deals with attitudes towards old people and ageing expressed in the comments by Duško Radović, created in the period from 1975 to 1982 and published in the volumes entitled “Good morning, Belgrade”. We selected the comments on old people, ageing and the old (f=153) and categorised them into thematic fields: family life (f=35), generation differences (f=29), appearance and health (f=24), the meaning of life (f=17), values and the society (f=16), work and retirement (f=12), attitude towards death (f=11) and lament for old times (f=9). Content analysis revealed that objections aimed at young people refer to their selfishness and neglect of old people, while old people are to blame for their children’s failure. One part of comments points to the lack of understanding and intolerance between young and old people, while others reveal the possibilities for coexistence between generations. Further comments indicate that physical appearance and health inevitably change in the process of ageing, youth ideals are abandoned but dignified life still remains a priority. The obtained findings are discussed in the context of results of current studies about young people’s attitudes towards old people. It is concluded that generation differences might be universal, but the generation gap is not. This opens up the space for society’s dedication to promoting understanding between the elderly and the young.

Email: smaksic@ipisr.org.rs

* This article is the result of the project „Improving the quality and accessibility of education in modernization processes in Serbia” (No. 47008) financially supported by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia.

THE YOUNG AND THE ELDERLY IN THE FAMILY

Andelka Milić

Department of Sociology, Faculty of Philosophy, Belgrade

Modern global civilisation glorifies youth (but not the young). This civilisation, at the same time, can boast about its large achievements in the field of human longevity. The result is unbalanced – fewer and fewer young people and more and more old people, with the middle-aged in between, wishing to remain young.

The modern family is the field of ambivalent processes and relations. On the one hand, young people demonstrate clear tendencies to become independent of parents very early, starting from puberty, by building a world of youth subculture, which is already dominant in the global cultural field. On the other hand, young people prove to be very indecisive, insecure and immature when they decide to stay together with their parents, under the same roof even in their forties. Such behaviour can be interpreted as the consequence of economic crisis and reduced possibilities for employment on the one hand, while, on the other, it proves to be a socio-psychological phenomenon, the way to respond to the risks of growing up in postmodern conditions.

Thus, a question arises as to how this ambivalent behaviour of young descendants influences their attitude towards the oldest generation, with whom, at least in our country, they often live together or share other kinds of services. We will endeavour to provide answer to this question by summarising the results of recent sociological studies.

Email: vamilic@ptt.rs

TRADITIONAL MORAL OF INTERGENERATIONAL RELATIONS AS A TEMPTATION OF THE CONTEMPORARY SERBIAN FAMILY

Milan Petričković

Faculty of Political Sciences, University of Belgrade

As a primary space of existence, the family is a vital field for regulation of moral relations among its members. Interpersonal relationships of the young family members with the elderly and their attitude towards ageing deserve special attention since they are susceptible to moral temptations and practical check at every point of time. In this context, contemporary Serbian family poses a special challenge for research since, compared to the traditional moral heritage, it is nowadays characterised by anomie and value alienation.

The aim of this paper is scientific actualisation of ethical and cultural discourse on conceptualisation of youth relations with the elderly in the Serbian family at the level of scientific description, analytic and synthetic drawing of conclusion, systematisation and classification.

Research sample is the contemporary Serbian family observed in the historic and civilisation context in terms of intergenerational conflict of traditional and contemporary moral values. The methods applied are philosophical dialectic, analytic and synthetic, historical-comparative, ethnological and the analogical mapping method.

Research results are presented in concluding remarks about the conflict of the moral values passed from generation to generation and the new, so-called modern values, interwoven into the relation of young people with the elderly in the family, whereby their moral awareness and consciousness are inevitably exposed to the temptations of value reassessment.

Email: rilski@verat.net

GRANDPARENTS' ROLE IN EDUCATION OF EARLY SCHOOL AGE CHILDREN WHOSE PARENTS ARE EMPLOYED

Živorad Milenović

Teacher Training Faculty in Prizren, University of Priština, Serbia

This paper presents the results of a study on the role of grandparents in education of early school age children whose parents are employed. The contemporary family is usually characterised by parents' preoccupation with commitments at work, aspirations towards acquiring financial wealth, but also by cultural specificities of certain areas. In such circumstances, the task of children's education is usually given to other adult family members, primarily grandparents and often to older siblings as well. In order to determine the role of grandparents in education of early school age children whose parents are employed we conducted the research on the sample of 236 adult inhabitants of the urban municipality Niška banja. Data collected by the scaler were processed by factor analysis, linear correlation and t-test. Factor analysis yielded factors that specify the role of grandparents in education of early school age children. Linear correlation showed that there was a strong and positive correlation of the level of education of adult family members and their assessments of the role of grandparents in education of early school age children, while t-test showed that adults with a higher level of education also had a higher level of understanding of grandparents' role in education of early school age children whose parents are employed. The most important research findings are presented in the concluding part, along with some pedagogical implications.

Email: zivorad.milenovic@pr.ac.rs

RELATIONS BETWEEN OLD PARENTS AND THEIR CHILDREN IN THE LIGHT OF INTERGENERATIONAL ETHICS OF FAMILY LIFE

Nada Polovina

Institute for Educational Research, Belgrade

This review paper deals with the problem of quality of relations between parents and their children in the phase of development of the nuclear family defined as “the family in old age”. It is our aim to enhance understanding of the complexity of changes in this phase of family life, as well as to open up the space for finding encouraging solutions to the envisaged problems. The topic is discussed within the systemic approach to science, especially relying on the assumptions about: life cycles in family development, family processes and relational ethics in intergenerational relations in the family.

The first part of the paper deals with the problems referring to main life events (retirement, change of status and role identity) as well as to specific family processes (completion of hierarchy structure between parents and children and power redistribution resulting in equality). The second part of the paper explores the always current issues of expectations, trust and fairness in the light of the challenge posed by changes related to parental ageing – how to preserve the feeling of parental integrity and dignity (in spite of multiple losses and inevitable physical deterioration) while acknowledging the reality of their children’s life tasks? Very important for this part of the discussion is Boszormenyi-Nagy’s assumption about “the family ledger and debts” and the importance of balance in giving and receiving in close relations. Problems and solutions related to intergenerational relations, highly important for regulation of relations between old parents and their adult children, are discussed in the psychodynamic context.

Finally, fundamental strength of relational ethics for preservation of the family and the quality of family relations is illustrated through analysis of two myths (the Oedipus myth and the Aeneas myth). These figure as two diametrically opposed prototypes of the parent–child relation: the first prototype is characterised by

relations of rejection, tragic misunderstanding and destructive outcomes (the Oedipus myth), while the second is characterised by relations of acceptance, support and care in the struggle to create opportunities in life and achieve development (the Aeneas myth).

Email: npolovina@rcub.bg.ac.rs

* This article is the result of the project „Improving the quality and accessibility of education in modernization processes in Serbia” (No. 47008) financially supported by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia.

DEVELOPMENT OF THE SOCIETY AND RELATIONS BETWEEN THE YOUNG AND THE ELDERLY

Dragoslav Kočović

Faculty of Political Sciences, University of Belgrade

At the beginning of the third millennium it is quite natural to observe population starting from the locality of social life and analyse the quality of changes in its structure through the prism of developmental age – on the one hand, youth (enthusiasm) and, on the other, old age (experience). In this context, in an array of possible questions, we have attempted to explore the field of mutual correlation and dependence between two population contingents, the old and the young, with the intention of at least delineating their mutual relations. In doing so, we must bear in mind historical development of the society whose cumulateness is perceived through revelation societies and civilisation societies, where this duality is the content of homeostasis. The pivotal point of social development, observed from the perspective of industrial development, especially from the position of industrially developed countries, has been shifted from rural to urban areas. Namely, there is a clear tendency of disappearance of villages with their traditional way of life and contents in certain states and regions, i.e. in industrially developed countries. This is an important factor that determines the quality of relations between the contingent of the young and the contingent of the old. This relation can primarily be seen through the following: in rural areas there is an unstoppable discrepancy between young and old people. Namely, the young are leaving these areas and becoming physically distant from the contingent of the elderly, while communication continues at the level of kinship relations, moral commitments and spiritual relations, with sporadic visits that most often cease over time. On the other hand, in urban space, there is a physical and spiritual compression of young and old people. In both cases there is a whole set of desired and undesired mutual relations, positive and negative movements regarding financial means, housing, income, spiritual interaction et al. A cultural pattern is formed that cannot be analysed superficially, since this yields unreliable and frequently incorrect conclusions.

Some misconceptions are reflected in the attitude that there exists the conflict of generations, i.e. the conflict of the young and the old. Nevertheless, we can talk about the conflict of civilisations, which is evident in the field of value systems in global proportions, but we cannot, at least in our tradition, talk about the conflict of generations. The reliable answer about the survival and vitality of our nation can be found in the relations between the young and the old and the expressed understanding and solidarity between generations in difficult times we have had so far (isolation, wars, transition, unemployment).

Email: dr_drale@ptt.rs

GENERATIONAL CONFLICT: SOCIAL CONSTRUCTION OF REALITY?

Milana Ljubičić

Department of Sociology, Faculty of Philosophy, Belgrade

This paper deals with critical analysis of theses about the (non)existence of conflict between generations as well as with reconsideration of importance of the existing paradigms, especially in the context of everyday reality in the area where the (alleged) gap is the most evident. Such a deconstruction of the existing theses about conflict is aimed at answering two research questions that were formulated based on two contradictory theses – on the one hand, that there is no conflict, and, on the other, that there is a conflict. As far as the former is concerned, we wondered about the social function of exaggerating the generational conflict, while concerning the latter we wondered whether there was a foundation for pathologising the present gap between generations. In order to answer these questions, we used a comparative historical method, illustrating the perceived relations by case presentations. Observing the generational conflict in the historical perspective and thinking about its social functions, we have reached a conclusion that objectively there is no gap, as well as that its social role has to be sought, among other things, in the division into the factions of the young and the old, i.e. those who jeopardise and those who preserve social order. These rebels and guardians, confronted in such a way, remain blind to the causes that stir them towards acceptance of the conflict as really existent and inevitable.

Email: milanaljubcic@yahoo.com

THE DANUBE MIRROR: INTERCULTURAL AND INTERGENERATIONAL MESSAGES

Snežana Medić, Zorica Milošević, and Katarina Popović
*Department of Pedagogy and Andragogy, Faculty of Philosophy,
University of Belgrade*

In the year 2012, the year of promotion and accomplishment of quality mutual life in Europe, the elderly gained new support for the movement for strengthening social interaction of old people living in the Danube region countries through the EU project “Grundtvig Learning Partnership - Danube Stories (DASTO)”, in which Serbia participates. The aim of this project is to achieve intercultural and intergenerational cooperation through education and learning in order to increase awareness about national and international identity of nations in this region. The project of the European learning partnership serves to develop innovative approaches to creative expression of thoughts and feelings in the field of personal perception of natural and social environment, history and cultural tradition. Learning partnership implies starting a dialogue about mutual and different viewpoints on the world we live in through intercultural cooperation and intergenerational exchange. The aim of this study was to discover the starting points for this dialogue between the young and the old, the old from different cultures: the messages they would send to each other. The research was conducted with all participants of the DASTO project who were involved in the Danube box activity (50 young and 17 old people from Serbia and 17 old people from Germany). Interviewing was used in this part of action research in order to “collect the messages”. Similarities and differences in the perception, evaluation and understanding of the world we live in, among different people, form basis for the dialogue through which we learn about partnership and build a more righteous world.

Email: smedic@f.bg.ac.rs

COMMUNICATION BETWEEN THE YOUNG AND THE ELDERLY IN ORGANISED EDUCATIONAL ACTIVITIES

Aleksandra Pejatović, Kristina Pekeč, and Edisa Kecap
*Department of Pedagogy and Andragogy, Faculty of Philosophy,
University of Belgrade*

Understanding the concept of intergenerational learning as the way in which “people of all ages can learn together and from each other...”, we conducted a descriptive empirical study aimed at exploring several sets of characteristics of this type of learning in organised educational activities designed for adults. The sample comprised 52 organisations from Serbia dealing with adult education. Among other things, we explored the nature of communication exchanges between the participants of different generations.

Within joint education programmes, the following rank order list was created: 1) there was an exchange between members of different generations; 2) there was an exchange sometimes, but sometimes not; 3) there was no exchange, members of the same generation socialised most frequently. We also identified two modalities of intergenerational exchange, bearing in mind the activity of course participants: “active – active” and “presenters – audience” models. In spite of the perceived difficulties in exchange between participants of different generations, positive effects were dominant and referred to: participants themselves, teachers, the implemented programme and institution.

The main conclusion is that communication that takes place between members of different generations in organised educational situations opens up a vast space for exchange, which facilitates knowledge acquisition and skills development. However, these exchanges mostly occur spontaneously, and are not based on carefully planned educational activities and meticulously designed programme implementation.

Email: apejatov@f.bg.ac.rs

SOCIAL IDENTIFICATION AND INTEGRATION OF THE ELDERLY INTO THE CONTEMPORARY SOCIETY

Raisa Cvetković

Teacher Training Faculty in Prizren, University of Priština, Serbia

As an integrative discipline, gerontology conducts research of old age and ageing in the field of biological gerontology (biology of ageing), geriatrics (medical gerontology), social and forensic gerontology etc. Social gerontology studies socio-demographic and other aspects of older persons and scope of care for the elderly. This paper points to specific areas of social needs of older people and provides an insight into the social changes that affect the welfare and security of older population. The subject matter, goals, tasks and principles of social gerontology are determined in this context. In analysing these topics, we provided classifications of objects of social gerontology (based on biological and social criteria) and methods of professional social work with the elderly. We also specified the content of social work as the most important aspect of social gerontology. Data comprise assessments of professional social workers of the Centre for Gerontology in Kruševac. These data were accumulated in Scaler ORRO and processed by factor analysis using direct oblimin rotation, which yielded factors that point to the most frequent obstacles to continued supervised support to the employees of this Centre. This support will be implemented at the Centre as group supervision with elements of workshops, according to dynamics which will be established by the support team and employees at the Centre. Based on the assessments of professional social work at the Centre for Gerontology, we formulated some suggestions for the enhancement of social care.

Email: vinica@ptt.rs

VOLUNTEERING AS A SUPPORTIVE CONTEXT FOR DEVELOPMENT OF INTERGENERATIONAL SOLIDARITY

Radmila Urošević

CM Zvezdara

The elderly belong to the population category that is particularly vulnerable, marginalised and socially excluded. Loneliness is the biggest problem of senior citizens in Belgrade nowadays, regardless of their socioeconomic status, family status, educational status or any other kind of status.

Changes in the value system have played a major role in shaping collective awareness and attitudes that eternal youth is fashionable nowadays and that it is undesirable to be old, that the elderly are an obstacle to all generations, mostly to themselves and the young. In order to explore these assumptions, a research was conducted among primary school students at Zvezdara municipality. The obtained data are encouraging and prove wrong the claims about youth prejudice against old age and ageing.

Out of 100 young respondents aged 12 to 15, 100% gave an affirmative answer to the question whether they wished to volunteer, while 70% answered the question in which way they wanted to participate by saying that they would like to help the elderly in everyday purchases and socialising.

Development of the idea of volunteering is significant for promoting intergenerational cooperation. This cooperation can enhance everyday functioning of old and vulnerable people who live alone and without family care, but it is necessary to develop volunteering programmes focused on contents on the local level which would be free, available and suited to seniors' interest, and at the same time mitigate their social exclusion.

Naturally, experts are the ones who should deal with the problem of intergenerational cooperation, applying the principles of cooperation among sectors and institutions. The social response they should create and define at the level of generational cooperation must be shaped by constant re-examining of needs and interests of both old and young people. It is vital to ask them what they want and in which way, and by no means impose ready-made solutions. This is the best and the

safest way to break the discontinuity in intergenerational cooperation which has lasted for too long. The experiences of the Voluntary Service of Zvezdara that has been functioning for almost two years can serve as a positive example of good practice.

Social cohesion at the local level is necessarily an expression of solidarity of citizens. Therefore, voluntary activities organised at local level should be the zone of humanising the relations between all citizens, promoting intergenerational cooperation, elevating the level of responsible civic awareness, adopting proactive lifestyles of individuals and families (personal and social activism).

Email: radmila.urosevic@zvezdara.org.rs

LIFELONG LEARNING IN THE FUNCTION OF PERSONAL DEVELOPMENT AND QUALITY OF LIFE

Snežana Mirkov

Institute for Educational Research, Belgrade

Lifelong learning can be reduced to adaptation in the conditions of fast occurring changes, insecurity and alienation if it is understood in the narrow pragmatic sense. The humanistic approach to lifelong learning is characterised by orientation towards personal development and enhancement of the quality of life. Contrary to predictions, although development and use of new technologies resulted in a decrease in the amount of free time, the quality of spending this time has gained in importance. Possibilities for learning and personal development still increase with availability of different forms and methods of encouragement and fulfilling interests in new fields (group/individual; traditional/based on new technologies). Learning abilities are developed through the learning process, and life itself can be understood as (intentional or unintentional) learning. Motivation for lifelong learning can take the form of adaptation to the competitive dehumanised environment and/or development of personal capacities. Answers to the question “why would we study at all?” can vary depending on personal interests, goals, acquired knowledge and experiences. Internally motivated learning is perceived as a game or creative process, and since pleasure accompanies those processes learning is associated with improving the quality of life. The initial step is to encourage openness towards learning and development, while autonomy of personality is necessary for aspiring towards personal development at every age. If learning itself is to be learned, we can ask the following questions: is this a sufficient reason for learning at every age of life and is such an understanding of learning sufficiently pragmatic for the world we live in?

Email: smirkov@rcub.bg.ac.rs

* This article is the result of the project „Improving the quality and accessibility of education in modernization processes in Serbia” (No. 47008) financially supported by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia.

ACADEMIC WEEK – UNIVERSITY’S RESPONSE TO THE EDUCATIONAL NEEDS OF OLDER ADULTS

Violeta Orlović Lovren
Serbian Association of Andragogists

Lifelong learning of older adults is considered a precondition of their active participation in the society. In keeping with one of the objectives of the National Strategy on Ageing (2006–2015), it is necessary to work on “facilitation and encouragement of lifelong learning” in Serbia. However, in reality, it is evident that the issue of general and particularly academic education of older adults is still marginalised.

The project “Academic week – promoting lifelong learning of older adults” is aimed at promoting older adults’ rights to participation in academic programmes and drawing attention to social responsibility of the university in accomplishing lifelong learning. The project was implemented by the Serbian Association of Andragogists in cooperation with the Institute for Pedagogy and Andragogy of the Faculty of Philosophy in Belgrade, the University for the Third Age and the Foundation for Human Ageing “Dr Laza Lazarević”, and financially supported by the Centre for Promotion of Science.

The cooperation with the University of Belgrade and its associates resulted in a number of meetings dedicated to the topic of ageing observed from the perspective of different science disciplines. Meetings took place in the period from 19th to 23rd November 2012 at the Faculty of Philosophy, Faculty of Philology, Faculty of Pharmacy, School of Medicine and Faculty of Forestry. Program participants, aged 55 and over, expressed interest in the proposed topics and suggested some new ones, thus confirming the need for continuing with similar initiatives and conducting them on the whole territory of Serbia and in cooperation with a wider network of organisations.

Email: violeta.orlovic@andragog.org

PECULIARITIES OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF TEACHERS OF OLDER AGE

Milica Marušić

Institute for Educational Research, Belgrade

The following features are recognised as the peculiarities of professional development of teachers of older age: reaching a career plateau, performing the job at the expected level, but not more than that, and at the end of one's working age – preparing for retirement. The aim of this research was to describe the features of professional development of teachers over the age of 50 in Serbia. The sample comprised 117 secondary school teachers who completed the questionnaire constructed for the purposes of this research. Based on descriptive statistical analysis and χ^2 test it was established, among other things, that within the oldest category of teachers 28% were of the opinion that it was no longer necessary for them to learn, 14% felt they were stagnating in their professional development, while 41% estimated that they still performed their job adequately but invested less effort than in previous years. These answers were more frequent in this category than in the category of younger teachers. However, older teachers expressed the willingness to participate in teachers' meetings and associations and showed enthusiasm and effort at work to the same extent as their younger colleagues, while equally rejecting the statement that they were disappointed by their work. They also expressed the desire to be engaged as mentors equally often. It is hence our conclusion that the final career period is marked by reaching the plateau of professional development and a lower motivation for improvement, but also by equal dedication and enthusiasm, accompanied by the will to transfer the acquired experience and knowledge to younger colleagues.

Email: millica13@yahoo.com

* This article is the result of the project „Improving the quality and accessibility of education in modernization processes in Serbia” (No. 47008) financially supported by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia.

ON THE IMPORTANCE OF UNDERSTANDING AND MONITORING VERBAL FLUENCY OF THE ELDERLY

Jovana Jovović¹ and Dejan Lalović²

¹*Day Care Centre for children with disabilities, Nikšić*

²*Faculty of Philosophy, Belgrade*

Tasks in verbal fluency tests take several basic forms – phonemic (state the greatest number of words beginning with a certain letter), semantic (state the greatest number of members of a certain category) and in variants demanding alternate production (letter alternation, category alternation etc.). Treated as simple verbal ability tests at first, these tasks are nowadays used more often in neuropsychology and differential psychology due to a better insight into the cognitive potentials they engage. Besides semantic memory search, verbal fluency tasks demand use of working memory, executive attention which is related to it and general cognitive speed. The above-mentioned potentials decline with age somewhat, but in normal ageing this mild and expected decrease does not have to disturb cognitive functioning. Sudden and prominent decline at different measures of verbal fluency, expressed by large deviations from an average score of a respondent of certain age, and particularly a specific set of differences between these measures can serve as reliable indicators of a mild cognitive deficit and the prodromal phase of dementia of different types. Simplicity and speed of both administering and performing fluency tasks, as well as their prognostic value, recommend these for use in monitoring cognitive ageing. In our presentation we will summarise the main findings about the relations between verbal fluency, normal and pathological cognitive ageing.

Email: dlalovic@f.bg.ac.rs

FUNCTIONAL STATUS OF OLD PEOPLE WITH CEREBRAL PALSY

Ivana Sretenović

Serbian Association for Cerebral and Child Palsy, Belgrade

In addition to the already limited motor and cognitive functions involved in cerebral palsy, people who suffer from this disease lose their mobility even more with old age, there is a decrease in their cognitive abilities and they are less involved in social life. The aim of this research was to assess the functional status of old people with cerebral palsy through analysing their motor functioning and the level of social participation. The following criteria were used for sample structure: gender (male and female), cerebral palsy diagnosis, normal mental status, respondent's age. The sample included 34 respondents, 15 males and 19 females, aged 66-76. We analysed the database of the Serbian Association for Cerebral and Child Palsy. Research results indicate that more than one half of respondents (52.94%) needed a walking aid, 35.29% respondents of both genders walked on their own but with difficulty, while 5.88% respondents of both genders needed assistance of another person for walking. 70.59% respondents had no interests or hobbies, while 29.41% respondents of both genders had hobbies such as needlework, music, computers, or read or wrote poetry or prose. People with cerebral palsy grow old in the same way as people from typical population. The ageing process cannot be stopped but can be slowed down in various ways. Regular healthcare and physical activity can contribute to maintenance of the remaining motor abilities and preservation of good physical and mental health. Well-organised free time and participation in various forms of social life would improve the quality of life for these people, as well as quality use of their free time.

Email: ivana.sretenovic011@gmail.com

AGEING AND SUICIDE: ON THE CHANGE OF THE DURKHEIM'S CURVE

Mirko Filipović

Faculty of Special Education and Rehabilitation, University of Belgrade

One of the most striking results of recent studies on suicide in “late modern societies” is the change in rates by age. In the famous Durkheim’s study, regular increase in rates with age (length of exposure to “radiation of human life”) was treated almost as a “natural fact”. Hence, Durkheim preserved age only as the control variable which makes it possible to see the effects of other variables (such as marital status or gender) more clearly. However, starting from the 1970s, there has been a spectacular inversion of this tendency, first in the USA and then in all developed Western countries: suicide rates for young people have tripled, while at the same time there has been a decrease in suicide rates for the old. The change in the curve profile should be associated with the transformation of the “social content” of ages in the given historical moment, i.e. the meeting of a certain age (generation, in the meaning of the term by K. Mannheim) with a defined, specific, economic and social “conjuncture”. Along with the restructuring of the capitalist economy in these countries, starting from the mid-1970s, young people who “enter life” find it to be a radically different universe from the one that awaited their parents’ generation: a relative decrease in income, growth of poverty rate, structural unemployment, proliferation of degrees, de-qualification and increasing employment instability (“flexibilisation”), smaller opportunities for upward social mobility, putting off marriage, parenthood and residential independence for too long... Those who became adults during the 1970s and later had enjoyed fruits of benefits accumulated in the previous “glorious thirty years” of constant economic expansion and an abundance of protective functions of the welfare state.

Email: mirko04@sbb.rs

SUICIDE ATTEMPTS OF OLD PEOPLE: A CONTRIBUTION TO DISCUSSION ON THE LACK OF SOCIAL AND FAMILY CARE

Sladana Dragišić Labaš
*Faculty of Philosophy, University of Belgrade
Clinic for Mental Disorders "Dr Laza Lazarević", Belgrade*

The rate of suicide attempts of old people in Serbia is lower than the rate for middle-aged generation and the young. However, their suicide rate is high. Besides population ageing, a number of stressful life events figure as high risk factors for attempted and committed suicides.

The aim of this paper was to study the effect of stressful life events on people who attempted suicide. The sample comprised 30 respondents aged 65 and over, who were treated in the clinic for mental disorders in the period 2007-2011. We used the questionnaire on socio-demographic characteristics and Paykel scale of stressful life events (Paykel et al., 1971). The results showed that the most common reasons (according to Paykel scale) for attempted suicide comprised the following: grave organic disease, death of a close person, severe financial difficulties, retirement, abuse by a family member, the fact that children left the family, poor relations with children, loneliness. Other important reasons include mental disorders, dementia and alcohol addiction.

Attempted suicide often serves as a warning, but there is always the risk that people who have attempted suicide (especially old people) will eventually commit it. Epidemiological studies indicate that suicide attempt is a strong clinical predictor of suicide. This is precisely the reason why society's care should be expressed in constant implementation of suicide attempt prevention programmes.

Email: sladjadl@yahoo.com

АУТОРИ/ AUTHORS

Гашић Павишић, С.	5, 9, 11, 51, 53, 55	Немањић, М.	3,49
Драгишић Лабаш, С.	46, 79	Орловић Ловрен, В.	37, 74
Јововић, Ј.	43, 76	Павловић, М.	9, 11, 53, 55
Кецап, Е.	30, 69	Пејатовић, А.	30, 69
Кочовић, Д.	24, 65	Пекеч, К.	30, 69
Лаловић, Д.	43, 76	Петричковић, М.	20, 61
Љубичић, М.	25, 67	Половина, Н.	21, 63
Максић, С.	15, 59	Поповић, К.	29, 68
Марић, М.	13, 57	Рашевић, М.	14, 58
Марушић, М.	39, 75	Сретеновић, И.	44, 77
Медић, С.	29, 68	Ћировић, И.	9, 11, 53, 55
Миленовић, Ж.	23, 62	Урошевић, Р.	31, 71
Милић, А.	19, 60	Филиповић, М.	45, 78
Милошевић, З.	29, 68	Цветковић, Р.	33, 70
Мирков, С.	37, 73		

НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
ОДНОС МЛАДИХ ПРЕМА СТАРИМА И СТАРЕЊУ

Издавач

Институт за педагошка истраживања

Добрињска 13/, 11 000 Београд

За издавача

Јасмина Шефер

Уредници

Слободанка Гашић Павишић

Ивана Ћировић

Штампа

ЕСЕЛОГЕ д.о.о

ISBN 978-86-7447-108-1

Тираж

100 примерака

Штампање књиге резимеа помогло је Министарство просвете,
науке и технолошког развоја Републике Србије

